

Lausunto Pohteen sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämissuunnitelman luonnoksesta 2027–2030, syksy 2026

Vastaaja:

-

Vastaus:

19.09.2026, 17.44 - 19.09.2026, 17.45

1. Lausuntoa antavan rooli *

Organisaation puolesta, organisaation nimi:

Kirjon omaishoitajat ry

2. Lausuntoa antavan yhteystiedot *

Etunimi	Krista
Sukunimi	Ojala
Sähköposti	krista.e.ojala@gmail.com

3.

1. Tavoitteet ja toimenpiteet kotiin annettavissa palveluissa

Kirjon omaishoitajat ry pitää tärkeänä tavoitetta tukea ihmisten mahdollisuutta elää omassa kodissaan ja omassa arkiympäristössään turvallisesti ja tarvitsemiensa palvelujen turvin. Tämän tavoitteen kanssa on kuitenkin ristiriidassa esitys omaishoidon tuen palkkioluokkien 2 ja 3 sekä toimeksiantosopimuksella toimivien sijaishoitajien palkkioiden alentamisesta 30 prosentilla.

Omaishoito mahdollistaa monelle paljon tukea tarvitsevalle lapselle, nuorelle ja aikuiselle turvallisen arjen omassa kodissa. Palkkion alentaminen ei vähennä hoivan, valvonnan, ohjauksen tai tuen tarvetta. Se vähentää korvausta vastuusta, joka säilyy ennallaan.

Omaishoidon vaativuutta ei tule arvioida vain fyysisen avun määrän perusteella. Neurovähemmistöön kuuluvan henkilön hoiva voi sisältää jatkuvaa valvontaa, ennakointia, toiminnanohjauksen ja kommunikoinnin tukemista, aistiympäristön mukauttamista, siirtymien tukemista, kuormitustilanteiden ehkäisemistä sekä turvallisuuden varmistamista. Tällainen hoiva voi olla erittäin sitovaa ja vaatia omaishoitajalta jatkuvaa läsnäoloa ja valmiutta reagoida, vaikka hoidettava henkilö olisi fyysisesti omatoiminen. Fyysinen omatoimisuus ei tarkoita vähäistä tuen tarvetta eikä vähäistä omaishoitajan vastuuta.

Myös sopivan sijaishoitajan löytäminen voi olla vaikeaa. Sijaishoitajan täytyy usein tuntea hoidettavan yksilölliset kommunikointitavat, arjen rutiinit, kuormitusta lisäävät tilanteet, toimintatavat ja turvallisuuteen vaikuttavat tekijät. Tutun ja osaavan sijaishoitajan käyttäminen voi käytännössä olla ainoa toimiva tapa toteuttaa omaishoitajan vapaat. Pohteen omassa vaikutustenarvioinnissa todetaan, että sijaishoitajien palkkioiden alentamisen vaikutukset asiakkaisiin ovat vähäisiä vain, jos sijaishoitajien saatavuus säilyy. Samassa arvioinnissa riskeiksi tunnistetaan kuitenkin sijaishoitajien rekrytoinnin vaikeutuminen, sijaishoidon saatavuuden heikkeneminen, omaishoitajan kuormituksen lisääntyminen käyttämättä jäävien vapaiden vuoksi sekä muiden vapaiden järjestämistapojen kysynnän ja kustannusten kasvu. Oikeus lakisääteiseen vapaaseen ei yksin riitä. Vapaan tulee myös olla tosiasiallisesti käytettävissä.

2. Tavoitteet ja toimenpiteet sosiaali- ja terveystalvelujen palveluissa

Kirjon omaishoitajat ry ei ota tässä lausunnossa yksityiskohtaisesti kantaa sosiaali- ja terveystalvelujen palveluverkkoon. Korostamme kuitenkin, että omaishoitoperheiden tulee saada oikea-aikaisesti sekä hoidettavan että omaishoitajan tarvitsemat sosiaali- ja terveystalvelut. Omaishoito ei saa muodostua keinoksi korvata henkilölle hänen yksilöllisen tarpeensa perusteella kuuluvia muita palveluja.

Omaishoitajan jaksamisen tukeminen ei myöskään voi jäädä vain hänen oman aktiivisuutensa varaan. Palvelujärjestelmän tulee tunnistaa kuormittavat omaishoitotilanteet riittävän varhain ja tarjota tukea ennen kuin kuormitus johtaa kriisiin tai raskaampien palvelujen tarpeeseen.

Vuoden 2025 arviointikertomuksessa todettiin puutteita omaishoitajien jaksamisen tukemisessa, päätöksenteon

lainmukaisuudessa sekä vapaiden ja muiden tukimuotojen yhdenvertaisessa toteutumisessa. Kyse on vuoden 2025 tilanteesta, eikä sitä tule sellaisenaan käyttää kuvauksena syksyn 2026 tilanteesta. Havaintojen vuoksi on kuitenkin erityisen tärkeää, että uusia omaishoitoon kohdistuvia säästötoimia arvioidaan ajantasaisen tiedon perusteella ja suhteessa jo käynnissä oleviin korjaaviin toimiin.

3. Tavoitteet ja toimenpiteet yhteisissä palveluissa

Palvelujen kehittämisessä tulee huomioida saavutettavuus sekä ihmisten erilaiset tavat asioida, kommunikoida ja ilmaista tuen tarvetta.

Digitaaliset palvelut voivat helpottaa osan omaishoitoperheistä arkea, mutta ne eivät voi korvata henkilökohtaista palvelua silloin, kun asiakas tai läheinen tarvitsee sitä.

Palvelujen tulee olla ymmärrettäviä ja saavutettavia myös henkilöille, jotka tarvitsevat kommunikoinnin, asioinnin tai päätöksenteon tukea. Kaikki toimintakykyyn vaikuttavat tuen tarpeet eivät ole ulospäin näkyviä.

4. Sote-järjestämissuunnitelman taloudelliset vaikutukset

Kirjon omaishoitajat ry vastustaa omaishoidon tuen palkkioluokkien 2 ja 3 sekä toimeksiantosopimuksella toimivien sijaishoitajien palkkioiden 30 prosentin alentamista.

Pidämme ongelmallisena sitä, että tavoiteltavat säästöt on määritelty täsmällisesti euroina, mutta muutosten mahdollisia välillisiä kustannuksia ei ole arvioitu vastaavalla tarkkuudella.

Pohteen omassa vaikutustenarvioinnissa tunnistetaan jo merkittäviä riskejä. Omaishoidon palkkioiden alentamiseen liittyy riski omaishoitajien määrän vähenemisestä ja kustannusten siirtymisestä muualle palvelujärjestelmään. Sijaishoidon kohdalla tunnistetaan sijaishoitajien rekrytoinnin vaikeutuminen, sijaishoidon saatavuuden heikkeneminen, omaishoitajien kuormituksen lisääntyminen sekä muiden vapaiden järjestämistapojen kysynnän ja kustannusten kasvu.

Vuoden 2025 arviointikertomuksessa todettiin lisäksi, että omaishoidon vapaiden järjestämistavat eivät toteutuneet yhdenvertaisesti eri alueilla ja että omaishoidon vaikuttavuuden seurannassa oli puutteita. Tämä tekee kokonaisvaikutusten arvioinnista erityisen tärkeää.

Taloudellisesti kestävä päätöksenteko edellyttää koko palveluketjun tarkastelua, ei vain yksittäisen palkkiomenon vähentämistä.

Jos omaishoito vähenee, omaishoitajan jaksaminen heikkenee tai vapaita jää käyttämättä, tilalle voidaan tarvita enemmän kotiin annettavia palveluja, lyhytaikaista huolenpitoa, asumisen palveluja tai muita raskaampia palveluja.

Erityisen ongelmallista olisi, jos säästö syntyisi käytännössä siitä, että omaishoitajat jatkavat yhtä sitovaa hoivaa aiempaa pienemmällä korvauksella tai jättävät vapaita käyttämättä sopivan sijaishoitajan puuttumisen vuoksi. Tällöin hoivan tarve ei vähene. Vastuu ja kustannukset siirtyvät entistä enemmän perheille.

Ennen palkkioiden alentamista tulee arvioida niiden vaikutukset omaishoidon jatkuvuuteen, omaishoitajien jaksamiseen ja toimeentuloon, sijaishoitajien saatavuuteen, vapaiden tosiasialiseen toteutumiseen sekä muiden palvelujen tarpeeseen ja kustannuksiin.

5. Muut kommentit ja näkemykset

Kirjon omaishoitajat ry esittää, että omaishoidon tuen palkkioluokkien 2 ja 3 sekä toimeksiantosopimuksella toimivien sijaishoitajien palkkioiden 30 prosentin leikkauksista luovutaan.

Pidämme riittämättömänä perustelua, jossa palkkiotasojen alentamista perustellaan Pohjois-Suomen yhteistyöalueen muiden hyvinvointialueiden palkkiotasolla. Se, että muualla maksetaan pienempää palkkiota, ei itsessään osoita, että alempi taso olisi Pohteen omaishoitoperheiden tarpeiden, palvelujen toimivuuden tai kokonaistalouden kannalta tarkoituksenmukainen.

Muutoksia tulee arvioida myös vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulmasta.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus edellyttää, että vammaiset henkilöt voivat elää yhteisössä yhdenvertaisesti muiden kanssa ja saada tähän tarvitsemansa palvelut ja tuen. Lisäksi vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä tulee osallistaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

Omaishoidon ja sijaishoidon ratkaisuihin on suora yhteys siihen, millä edellytyksillä vammainen henkilö voi elää omassa kodissaan ja saada tarvitsemansa tuen.

Vammaisen henkilön oikeutta elää omassa kodissaan ei kuitenkaan saa rakentaa sille oletukselle, että läheinen ottaa jatkuvasti enemmän vastuuta yhä vähäisemmällä tuella. Vammaisen henkilön oikeuksien toteutuminen ja omaishoitajan riittävä tukeminen eivät ole toistensa vastakohtia.

Pidämme tärkeänä, että nyt esitettyjen muutosten vaikutuksia arvioidaan yhdessä omaishoitajien, vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa ennen päätöksentekoa.

Omaishoidon arvioinnissa tulee lisäksi tunnistaa nykyistä paremmin sellainen hoiva, joka ei painotu fyysiseen avustamiseen. Neurovähemmistöön kuuluvan henkilön arjen tukeminen voi olla jatkuvaa, vaativaa ja erittäin sitovaa. Se voi sisältää jatkuvaa ennakointia, toiminnanohjauksen ja kommunikoinnin tukemista, aistiympäristön mukauttamista, kuormituksen säätelyn tukemista sekä turvallisuuden jatkuvaa arviointia.

Hoivan vaativuutta ei pidä arvioida sen perusteella, kuinka näkyvää se on ulkopuoliselle.

Omaishoito on osa hyvinvointialueen palvelurakennetta. Sen toimivuus edellyttää riittävää palkkiota, toimivia vapaita, tosiasiallisesti saatavilla olevaa sijaishoitoa sekä sitä, että myös jatkuvaa kognitiivista, emotionaalista ja käytännöllistä vastuuta sisältävä hoiva tunnistetaan.

Talouden tasapainottamista ei tule toteuttaa tavalla, joka siirtää vastuuta ja kustannuksia palvelujärjestelmältä perheille tai kasvattaa raskaampien palvelujen tarvetta myöhemmin.